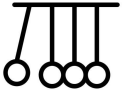

TURKEY'S UNHEARD VOICES

Türkiye'de Yaşama Hakkı

LAW

Hande Özcan

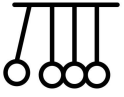

Giriş

Yaşama hakkı, insan haklarının en temel ve vazgeçilmez unsurudur. Bireyin varlığını sürdürebilmesi ve diğer tüm haklarını kullanabilmesi, ancak yaşam hakkının güvence altına alınmasıyla mümkündür. Bu nedenle modern hukuk sistemleri, devletlerin yalnızca vatandaşlarının yaşamına keyfi şekilde müdahale etmemesini değil, aynı zamanda onların güvenliğini sağlamak için aktif önlemler almasını da zorunlu kılar. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, yaşama hakkını en geniş şekilde koruma altına alan metinlerin başında gelir. Ancak Türkiye’de yaşama hakkı, hem devletin öldürmeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi hem de vatandaşını korumak için gerekli tedbirleri almaması nedeniyle sık sık tartışmalara konu olmaktadır. Kadın cinayetleri, iş güvenliği ihmalleri, doğal afetlerde alınmayan önlemler ve kolluk kuvvetlerinin orantısız müdahaleleri bu tartışmaların en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Türkiye’de yaşama hakkının anayasal ve uluslararası çerçevedeki konumunu, devletin sorumluluklarını ve ihlallerin boyutlarını ele alarak kapsamlı bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

Türkiye Anayasasında Yaşama Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 17. maddesi uyarınca yaşama hakkı, bütün hakların temeli olarak kabul edilmiş ve koruma altına alınmıştır. Bu maddeye göre herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Yaşama hakkını korumak, devletin sorumluluğundadır. Yaşama, “çekirdek haklar” kategorisinde kabul edilmektedir, dolayısıyla savaş ve olağanüstü hal gibi durumlarda bile korunması zorunludur. 1982 yılında kabul edilen anayasada kişinin yaşama hakkının, mahkeme kararı ile verilen idam cezaları doğrultusunda sınırlandırılabilceği belirtilse de, 2004 yılında idam cezasının türk hukuk sisteminden kaldırılması ile birlikte, bu hakkın sınırlandırılması durumu da bazı dar istisnalara indirgenmiştir. Madde 17 nin 4. fıkrasında sıralanan istisnaların başında meşru müdafaa gelmektedir. Meşru müdafaa, bireyin kendisinin veya başka birinin hakkına yönelik gerçekleşen bir saldırıya o anki koşullar altında kendini savunabilmesi için verilen bir haktır. Bir kişinin yaşama hakkının ihlali meşru müdafa kapsamında gerçekleşmişse TCK’nın 25. maddesi doğrultusunda faile ceza verilmez. Aynı zamanda yakalama veya tutuklama esnasında failin kaçmasını önlemek için veya isyanların bastırılması için zorunlu silah kullanımı da Anayasaya göre yaşama hakkının sınırlandırılabilceği durumlardan sayılmaktadır. Lakin belirtilen iki durumdaki silah kullanımı, usule, orantılılığa ve hesap verilebilirliğe bağlıdır, keyfli olarak kullanılamaz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu üç istisnai durumu yaşama hakkının sınırlandırılması kapsamında onaylamış ancak kesinlikle gerekli durumlarda kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu sayede devletin keyfi silah kullanımı ve yaşama hakkına müdahalesi hukuki açıdan engellenmiştir.

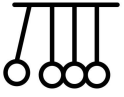
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Pozitif Yükümlülük

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından uygulanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ikinci maddesi, yaşama hakkının devletler tarafından korunmasını temel alır. Bu madde, devletin yalnızca keyfi olarak vatandaşlarının yaşama hakkına müdahalede bulunmaktan kaçınmasını değil, yaşama haklarını korumak için önlem almasını da zorunlu kılar. Bu yükümlülüğe ise pozitif yükümlülük denir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye ile ilgili kararlarında pozitif yükümlülüğün örneklerine rastlanabilir. 2004 yılında görülen Turkey v. Öneriyıldız davasında İstanbulda çöplük alanda meydana gelen bir patlama sonucu ölen birçok kişiden devletin ne ölçüde sorumlu olduğu tartışılmıştır. Dava sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'nin duruma ilişkin yeterli koruma tedbirlerini almayarak sözleşmenin 2. maddesi olan yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediğine kanaat getirmiştir. Aynı şekilde Akkoç v. Turkey davasında da bir öğretmeninin ölüm tehdidi aldıktan sonra öldürülmesinin, yetkililerin durumdan haberdar olmalarına rağmen yeterli koruma önlemi almamasının bir sonucu olduğuna karar verilmiştir. Bu davada da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'nin pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediğini kabul etmiştir.

Türkiye'de Pozitif Yükümlülük İhlalleri

Kadın Cinayetleri ve İstanbul Sözleşmesi

Türkiye'de kadın cinayetleri, devletin vatandaşını korumaya yönelik tedbirler almak konusundaki başarısızlığının en açık kanıtlarından biridir. Kadına şiddet vakalarında devletin görevi, yalnızca failleri cezalandırmak değil ancak cinayetler gerçekleşmeden potansiyel mağdurları korumak, önleyici tedbirler almak ve etkili soruşturmalar yürütebilmektir. 2011 yılında Türkiye'nin önderliğinde imzalanan İstanbul Sözleşmesinin en önemli maddelerinden biri, kadına şiddet ve aile içi şiddet vakalarında kadının beyanının esas alınmasıydı. Böylece şiddete uğrayan veya tehdit altında olan kadınların karakollarda beyan verip kendilerine korunma sağlayabilmeleri hukuken mümkündü. Türkiye 2021 yılında İstanbul Sözleşmesinden ayrıldıktan sonra, 1 Temmuz 2024 ile Ağustos 2024 arasında 1060 adet kadın cinayeti olduğu resmi olmayan kaynaklar tarafından basına yansımıştır. Bu süre içerisinde karakol ve polis merkezlerine yazılı tehditler ve kayıtlar ile giden birçok kadın, devletin pozitif yükümlülüğünü yerine getirememesi sonucu hakları olan korumayı alamamışlardır. Bu da kadın cinayetleri ve aile içi şiddet vakalarında yüksek bir artışa sebep olmuştur. 2025 yılında hem Türkiye hem de uluslararası basına damgasını vuran İkbal Uzuner cinayeti de devletin vatandaşını koruma konusundaki başarısızlığından kaynaklanmaktadır. İkbal, fail tarafından cinayet gerçekleşmeden önce birçok yazılı ve videolu ölüm tehditi almış, ancak bu videolarla polise gittiğinde herhangi bir işlem başlatılmamıştır. Sonuç olarak, devlet İkbal

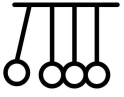
Uzuner'i koruma sorumluluğunu yerine getiremediği için İkbâl ilerleyen günlerde ölüm tehdidi aldığı şahıs tarafından vahşice katledilmiştir. Eğer devlet Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ikinci maddesini yürürlüğe koyabilseydi, İkbâl'in beyanı üzerine fail gözaltına alınabilir, İkbâl ise güvende olabilirdi.

İş Güvenliği

Türkiye'de devletin vatandaşının yaşama hakkını korumakta başarısız olduğu bir diğer alan ise iş güvenliğidir. Özellikle madencilik ve inşaat sektörlerinde sık sık tedbir eksikliğinden kaynaklı iş kazası haberleri görülmektedir. Bu tedbir eksiklikleri, genellikle iş verenlerin maliyeti düşürme çabalarından kaynaklanmakla birlikte iş güvenliği mevzuatının yeterince denetlenmemesi ve efektif uygulanmamasının da bir sonucudur. 2014 yılında Manisa'da meydana gelen maden faciası da devletin iş güvenliği alanındaki pozitif yükümlülük ihmallerinden biridir. Manisa ilinin Soma ilçesindeki bir yeraltı maden ocağında meydana gelen kazada, 301 işçi hayatını kaybetmiştir. Kazaya dair olan TMMOB raporunda ise ortaya çıkan patlamanın arkasında yatan taşeronlaştırma ve yetersiz teknik denetim vurgulanmıştır. Prof. Dr. H. Şebnem Düzgün tarafından kaleme alınan rapor ise, bu ihmali "kasıtlı körlük" olarak adlandırmış, yetkililerin açık risklerin farkında olmalarına rağmen gerekli önlemleri alamadıklarını iddia etmiştir. Bu ihmalkarlığın bir sonucu olan Soma faciası, yalnızca yaşama müdahaleden sakınılmasının değil, ancak efektif tedbirler almanın da yaşama hakkı konusundaki önemini altını çizmiştir.

Doğal Afet Tedbirleri ve İmar Affı

Türkiye'nin deprem kuşağında yer alan bir ülke olması, devlete afet yönetimi ve yapı güvenliği alanında büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Yaşama hakkının korunması kapsamındaki koruma tedbirleri uyarınca, devletin yalnızca deprem bölgelerinde değil, ülke genelindeki yapıların denetimini efektif yapması gerekmektedir. Türkiye'de devletin bu tedbirleri yeterince önceliklendirmemesi, her yıl birçok kişinin canına mal olmaktadır. 6 Şubat 2023'te gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli deprem, Türkiye tarihinin en yıkıcı depremlerinden biri olmuş ve uluslararası basına da yansımıştır. 50 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği bu depremde devletin yaşama hakkı konusundaki koruma önlemlerini alıp almadığı tartışmaları beraberinde getirilmiştir. Deprem sebebiyle binlerce binanın yıkılmasında devletin imar affı uygulamasının etkileri yüksektir. İmar affı, 2018'de çıkarılan imar barışı yasası ile kaçak veya denetimsiz inşa edilmiş binaların yasal hale getirilmesini sağlayan düzenlemelerdir. Bu yasa kapsamında milyonlarca denetimsiz, malzeme eksikliği olan ve mevzuata aykırı olan yapılar kayıt belgesi alarak yasallaştırılmış, ve bu riskli yapılar satılarak içlerinde birçok aile yaşamaya başlamıştır. İmar affı, devlete olan ekonomik katkıları sebebiyle avantaj sağlayan bir politika olarak pazarlansa da, kaçak evlerin resmileştirip satılması, 6 Şubat depremlerinde 50 binden fazla kişinin canını mal olmuştur. Bu açıdan imar affı, devletin vatandaşın yaşama hakkını ikinci plana attığı bir uygulamadır. Aynı

şekilde depremlerde ilkyardım ekiplerinin geç gelmesi, yetersiz malzeme ve gecikmeler birçok insanın zamanında kurtarılamamasına sebep olmuştur. 6 Şubat depremleri, Türkiye’de yaşama hakkının ekonomik kazanca göre ikinci plana atıldığı gerçeğinin çok talihsiz bir örneğidir.

Türkiye’de Negatif Yükümlülük

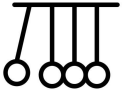
Türkiye’de yaşama hakkının korunması açısından en önemli gelişmelerden biri, idamın Türk hukuk sisteminden kaldırılması olmuştur. Osmanlı döneminden sonra bir süre Cumhuriyet’te de izlerini gösteren bu uygulama, 2004’te hukuktan çıkarılmıştır. Bu sayede yaşama hakkının mutlaklığıyla ilgili önemli bir adım atılmış, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 numaralı protokolüne uyum sağlanmış ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyumu konusunda da önemli bir gelişme sağlanmıştır. Bu sayede devlet, hukuki bir yargılama sonucu da olsa kişinin yaşama hakkını kısıtlayamaz hale gelmiştir. Ancak bazı istisnalar günümüzde de yürürlüktedir. İdam cezasının kaldırılması, devletin negatif yükümlülüklerini yerine getirmesinin bir sonucudur.

Devletin yaşama hakkına dair negatif yükümlülüklerini yerine getirmediği bir alan ise kolluk kuvvetlerinde ortantısız güç kullanımıdır. Anayasanın 17. maddesinde güvence altına alındığı üzere, devlet bireyleri keyfi olarak öldüremez, bunun istisnaları ise son çare olarak, zorunluluk koşulunda kabul edilmektedir. Ancak Türkiye’de polis şiddeti ve aşırı güç kullanımı bu maddenin efektif uygulanması konusunda tartışmalara yol açmıştır. Özellikle 2013 teki Gezi Parkı Direnişi ve 2025 te Ekrem İmamoğlunun tutuklanması üzerine başlayan protestolarda polislerin protesto eden kişilere ortantısız ölçüde cop ile saldırdığı, kapalı alanlarda biber gazı sıktığı, üstlerine tazyikli su sıçrattığı ve plastik mermiler ile zarar verdiği görülmüştür. Uluslararası af örgütü raporu, 2025 Mart ayındaki protestolara olan ortantısız polis müdahalesinin bazı yerlerde işkence ve kötü muamele kapsamına girebilecek nitelikte olarak değerlendirmiştir. Protesto edenlere olan bu muamele ve orantısız saldırı, devletin kendi kolluk kuvvetleri tarafından yapılmıştır ve bu da devletin keyfi olarak öldürmeme yükümlülüğünü; yani negatif yükümlülüğünü ihlal ettiğini göstermektedir.

Türkiye, yaşama hakkının negatif yükümlülüğü çerçevesinde değerlendirildiğinde hukuken idam cezasını kaldırması ile birlikte bir gelişme kat etmiş olsa da, özellikle protesto dönemlerinde kolluk kuvvetlerinin orantısız güç kullanımı ile birlikte pratikte negatif yükümlülüğünü ihlal etmiştir.

Yaşama Hakkı Kapsamındaki Tartışmalar

Türkiye’de kürtaj ve ötenazi uygulamaları, yaşam hakkının sınırları bakımından değerlendirildiğinde tartışmalara yol açmaktadır. Özellikle dindar ve özgürlükçü kesimler, bu uygulamaların yasallaştırılması çerçevesinde farklı fikirler sunmaktadır. Kürtaj, anne karnında olan bebeğin medikal destek ile anne karnından alınmasını sağlayan uygulamadır.

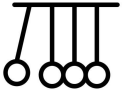
Kürtaj konusundaki tartışmaların temelinde, yaşama hakkının nerede başladığı sorusu yatar. Dini perspektif ile ele alındığında bir bebeğin yaşam hakkı ilk ana rahmine düştüğünde başlamakta iken, daha özgürlükçü kesimlere göre bebek doğduğu zaman o hakkı elde edebilir. Güncel hukuk sisteminde kürtaj uygulaması 10 haftaya kadar hukuki olarak yaptırılabilirken, devlet hastanelerinin kürtaj servisleri yoktur. Aynı şekilde ötenazi de yaşama hakkı boyutunda bazı tartışmalar doğurmaktadır. Ötenazi, bireyin medikal destek ile yaşamına son verilmesidir. Ötenazi Türkiye’de yasal değildir ve uygulayan hekimler ise cinayet suçu ile yargılanır ve cezalandırılır. Ötenazinin Türkiye’de yasallaştırmasına ilişkin tartışmaların temelinde ise yaşam hakkının bireyin kontrolünde olup olmamasıdır. Hukuki olarak devlet, yaşama hakkı kapsamında vatandaşlarını korumakla sorumludur. Ancak hastanın kendi isteğiyle öldürülmesinin yasal olmaması, devletin hastanın yaşamı üzerinden kendisinden daha fazla söz sahibi olduğu argümanlarını ileri sürmektedir. Bu açıdan özgürlükçü ve otoriter ideolojilerin ötenazi alanındaki tartışmaları sürmektedir. Kürtaj ve ötenazi alanındaki tartışmalar, yaşam hakkının sınırlarının hala kesin olarak çekilmediğini, ve çekilemeyeceğini açık bir biçimde göstermektedir.

Sonuç

Yaşama hakkı, bireyin sahip olabileceği en temel ve dokunulmaz haktır. Bu hak, hem Türkiye Cumhuriyeti Anayasası hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınmış olsa da, uygulamada ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. İdam cezasının kaldırılması gibi adımlar, devletin yaşam hakkına dair yükümlülüklerini yerine getirme yolunda önemli bir ilerleme sağlamıştır. Ancak kadın cinayetleri, iş güvenliği ihmalleri, doğal afetlerde alınmayan tedbirler ve kolluk kuvvetlerinin orantısız güç kullanımı, bu hakkın korunmasında büyük eksiklikler olduğunu göstermektedir. Kürtaj ve ötenazi üzerine süren tartışmalar ise yaşam hakkının sınırlarının ne kadar karmaşık ve çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bu örnekler, Türkiye’de yaşama hakkının yalnızca teoride değil, pratikte de korunabilmesi için devletin hem negatif hem de pozitif yükümlülüklerini daha etkin şekilde yerine getirmesi gerektiğini kanıtlamaktadır. Yaşam hakkının güvence altına alınması, sadece bireylerin güvenliği için değil, aynı zamanda demokratik bir hukuk devleti olmanın en temel şartı olarak da hayati öneme sahiptir.

Kaynakça

1. *Constitution of the Republic of Turkey*. Grand National Assembly of Turkey, Department of Laws and Resolutions, May 2019, www.anayasa.gov.tr/media/7258/anayasa_eng.pdf . Accessed 28 Sept. 2025.
2. *Öneryıldız v. Turkey (Grand Chamber)*, Application No. 48939/99. European Court of Human Rights, 30 Nov. 2004. HUDOC, hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-4094 . Accessed 28 Sept. 2025.
3. *Akkoç v. Turkey*, Applications Nos. 22947/93 & 8/93. European Court of Human Rights, 10 Oct. 2000. HUDOC, hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58594 . Accessed 28 Sept. 2025.

4. *Ayşenur Halil ve İkbâl Uzunur cinayetleri*. Wikipedia, 2025, tr.wikipedia.org/wiki/Ayşenur_Halil_ve_%C4%B0kbal_Uzuner_cinayetleri . Accessed 28 Sept. 2025.
5. Papazafeiropoulos, George, and Vagelis Plevris. “Kahramanmaraş-Gaziantep, Türkiye Mw 7.8 Earthquake on February 6, 2023: Preliminary Report on Strong Ground Motion and Building Response Estimations.” *arXiv*, 25 Feb. 2023, arxiv.org/abs/2302.13088 . Accessed 28 Sept. 2025.
6. “How Turkey’s Officials Pay No Price for Earthquake Deaths.” *The New Arab*, 21 Nov. 2024, www.newarab.com/investigations/how-turkey-protected-powerful-earthquake-accountability . Accessed 28 Sept. 2025.
7. *Rönesans Rezidans*. Wikipedia, 2025, en.wikipedia.org/wiki/R%C3%B6nesans_Rezidans . Accessed 28 Sept. 2025.
8. *TMMOB Soma Maden Faciası İnceleme Raporu*. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 2014, www.tmmob.org.tr/sites/default/files/somaraporu.pdf . Accessed 28 Sept. 2025.
9. “Türk Hukukunda Kürtaj ve Yaşama Hakkı.” *MCT Hukuk*, 17 May 2021, methukuk.com/2021/05/17/turk-hukukunda-kurtaj-ve-yasama-hakki . Accessed 28 Sept. 2025.
10. Artuk, Mehmet Emin. “Talep Üzerine Öldürme ve Ötanazi.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/Artuk-Yenidunya1.pdf . Accessed 28 Sept. 2025.
11. Düzgün, H. Şebnem. *Kasıtlı Körlük: Soma Faciası*. Bilim Akademisi, 2016, bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2016/02/soma-raporu-2016.pdf . Accessed 28 Sept. 2025.
12. “Turkey Abolishes Death Penalty.” *Al Jazeera*, 9 Jan. 2004, www.aljazeera.com/news/2004/1/9/turkey-abolishes-death-penalty . Accessed 28 Sept. 2025.